

Dějiny Incké říše do příchodu Španělů

Kečujština ZS 2010/2011

Veronika Šmausová

Iberoamerikanistika – 1. ročník

8. prosince 2010

V kulturním areálu zahrnující dnešní Peru, Bolívii, Ekvádor a části Chile a Kolumbie je potvrzena přítomnost člověka již kolem roku 18 000 let před Kristem, ze kdy pocházejí nálezy z jeskyně Pikimachay v Peru. První obyvatelé se sem dostali pravděpodobně přes Beringovu úžinu z Asie dalším postupem přes severoamerický subkontinent a Panamskou šíji. Od 3. tisíciletí před Kristem zdejší obyvatelé začali přecházet od kočovného způsobu života k zemědělství. Pěstovali především ovoce, brambory, fazole a dýně, došlo k domestikaci morčete, psa a lamy, s postupným usazováním společnosti se rozvíjela i řemesla.

První sídliště městského typu vznikají ve 3.-1. tisíciletí před Kristem. K nejvýznamnějším patřil Chavín, který zaznamenal největší rozmach v 9.-2. století před Kristem, kdy pak z dnes neznámých důvodů jeho význam upadl. Z tohoto období také pocházejí první důkazy o existenci uceleného náboženského systému v Andské oblasti.

Další významnou kulturou v oblasti byla kultura mochická s pobřežním centrem v údolí Moche. Mochikové nejspíše ovládali i plavbu po moři a udržovali tak kontakty i se vzdálenými regiony. Uctívali měsíční kult, což je vysvětlováno tím, že v suché oblasti je slunce spíše než životadárné, spalující. Dále se na pobřeží Tichého oceánu rozvíjely kultury nazkanská a paracaská.

Další fáze sjednocování And přichází v 5. století n. l. pod Tiahuanaky pocházejícími z altiplana nedaleko jezera Titicaca, jejímž dalším významným centrem bylo město Huari. Je doloženo, že tato kultura udržovala styky i s tak vzdálenými oblastmi jako Amazonie. Muhutná města pod huarijským vlivem měla vojenský charakter a byla propojena sofistikovanou sítí silnic. I společensko-politické nástroje jako například způsob výběru daní připomíná pozdější inckou kulturu.

Tiahuanacký horizont ztrácí vliv kolem roku 1000 a následuje tzv. *auca runa* – čas válečníků. V průběhu militantního období získala vliv říše Chimů, podle jména vládců tohoto národa – *chimu*. Ve 13. století započalo rozšiřování této říše, podél pobřeží mělo území ovládané Chimůy délku 1000 km, rozpínala se až do 14. stol. k Limě, kde se střetla s říší inckou. Jejich sídlem bylo město Chan-Chan, pro andskou oblast neobvyklé – centrum města tvořily komplexy obytných domů s vlastními vodními nádržemi, hradbami a zemědělskou půdou.

V období *auca runa*, přibližně ve 12. století, se v údolí řeky Apurimak mezi znesvářenými státekky prosadila i další etnická skupina, jejíž vládců se nazývali *inka*. Podle bájně verze vyslal bůh slunce svou dceru a syna Manco Capaca, prvního inku, na zem, ti se vynořili z jezera Titicaca a vedeni zlatou holí došli k místu, kde založili Cusco. Podle jiné verze jediný ze čtyř bratrů z jeskyně v Pacárectambu, zakladatel Cusca, nepadl při vzájemných svárech. Pravděpodobně ale předkové inků opustili Tihuanaco, když město začalo upadat. V údolí řeky Apurimak tato skupina svou tradici rozvíjela ještě dlouho před tím, než započaly její výboje. Incká společnost se dělila na rodové obcíny *ayllu*, města na jednotlivé *moiety*, které byla základem sebeidentifikace příslušníků etnika. Inka byl samovládce, což znamenalo velkou

míru zefektivnění správy země v krizových situacích a možná také následný rozmach incké říše.

Inkové nejprve získali dominanci nad okolními znesvářenými státečky, později si podmanili oblast Cusca, dále pak na přelomu 14. a 15. století expandovali do vzdálenějších oblastí – nejprve na jih k jezeru Titicaca, odkud odvozovali svůj původ a kde vedli dlouhé bitvy s Aymary, nad kterými zvítězili až roku 1450. V polovině 15. století za vlády sedmého a osmého inky – Yahuara Huacaca a Viracochy již bylo podmaněno území dnešní Bolívie a pralesy na severovýchodě od Cusca. Dále byl pak odražen útok Chanků ze severu, což pozici inků v oblasti dále posílilo. Z válečných kořistí mohli být odměněni spojenci, kteří pak ochotně bojovali proti dalším nepřátelům. Teprve od této doby přijal vládce titul *inca*.

Desátý panovník v řadě, Tupac Yupanqui, na sklonku 15. století dobyl dnešní Ekvádor a jižní Kolumbii, zvítězil nad Chimůy, jež ovládali oblast severního pobřeží Peru, což inkům otevřelo cestu k důležitým surovinám – guanu, mušlím a rybám. V Chan-Chanu se inkové inspirovali luxusem a uloupené poklady Chumlů se staly inspirací jak pro panovníky, tak pro řemeslníky. Seznámili se zde i se sofistikovanou správou říše a zavlažovacími kanály, což obojí od Chimůů převzali a aplikovali ve své říši. Další výboje směřovaly k poušti Atacama a do dnešní Argentiny. Nepodařilo se ale porazit Araukány v Chile, ani proniknout do východních úpatí And.

Maximálního rozsahu dosáhla říše za vlády jedenáctého inky Huayna Capaca, kdy vzdálenost mezi severní a jižní hranicí říše byla 5 tisíc kilometrů, žilo v ní podle odhadů 30 milionů obyvatel mnoha etnik, tradic i jazyků. Toho bylo možné dosáhnout díky tomu, že podrobeným oblastem byla ponechána jistá samospráva a také že stát velmi dobře nakládal se systémem přerozdělování, což i vzdáleným oblastem umožňovalo získat jinak nedostupné suroviny. Při tak velkém podrobeném území ale taková správa státu začala být komplikovaná, složitá a těžkopádná, navíc rostla i nevraživost podrobených národů k inkům. Huayna Capac byl navíc pravděpodobně ve srovnání se svými předchůdci slabý vládce, který rozsáhlou říši nemohl udržet.

Huayna Capac se za svého života ještě dozvěděl o příchodu bílých mužů, zemřel ale i se svým designovaným následníkem ještě dříve, než se s nimi mohl setkat, pravděpodobně na Evropany zavlčené neštovice. V Cuscu byl novým panovníkem prohlášen Huascar, postavil se proti němu ale jeho nevlastní bratr Atahualpa, který v bitvě o trůn nad Huascarem zvítězil. Při příchodu Pizzara tak byla říše inků v období nadcházející krize a ve středu mocenských bojů, pro Španěly bylo tak dobit říše mnohem snazší. Poslední z inků, který říši vládl před příchodem Pizarrových vojáků, Atahualpa, byl popraven conquistadory v roce 1533.

Literatura:

KŘÍŽOVÁ, Markéta. Inkové. Nejmocnější indiánský stát. Praha. 2006.

LONGHAN, Maria. ALVA, Walter. Peru: historie a kultura Inků a dalších andských civilizací. Praha 1999.